CONSVLTATIO PARISII CVIVSDAM de controuerſia inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam Rempublicam Venetam.

AD VIRVM CLARISSIMVM VENETVM.

Anno M. DC. VIII

CONSVLTATIO,

ACCEPI tuas literas vir clariſſime, quibus me rogas, vt de controuerſia quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam rempublicam veſtram tibi reſpondeam, cuius controuerſiæ tria narras eſſe præcipua capita. Primum de coercitione criminum quæ à clericis admittuntur. Secundum de decreto ſenatus, quo prohibuit ne loca venerabilia deinceps ſine eius voluntate extruerētur. Tertium de prohibitione laicis facta ne res ſoli in eccleſias ſine eiuſdem ſenatus aſſenſu transferrent. Cum autem vt tibi obſequerer, me pararem, allatus eſt ad nos liber patris Pauli Theologi & religioſi viri ordinis ſeruorum de ea re doctiſſime ſcriptus, quem ab omnibus populis & principibus viris legi, reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſſe puto. Quare opera illius elegantiſſima præuentus ad te tantum ea ſcribam quę ex authorum noſtrorum libris deprompta, eius ſcriptioni addi poſſe ſenſero, ſequutus ordinis noſtri hominum libertatem hactenus non abrogatam & vtiliſſimum publice morem, quo rogatis illis licet liceátque ſemper de controuerſiis quæ inter principes de ſummis etiam rebus oriuntur, ex boni & æqui ſcientia reſpondere. Sed antequam dicere incipio de tribus capitibus controuerſiæ, videndum eſt quo iure Italia regatur, quæ res communi bono cùm Pontificis tum Principum Italię ceſſura eſt, & illius legitimam & canonicam authoritatem, horum vero libertatem confirmatura. In primis Italiæ cum omnibus chriſtianis gentibus hoc commune eſt, vt in rebus Eccleſię regatur iure diuino quod ſacris ſcripturis continetur, cui iuri neque reges, neque pontifices, neque tota hierarchia eccleſię derogare poſſunt. Quod ad reges attinet, ſic eſt ſancitū can. non licet. diſtinct. 10. *Non licet Imperatori neque cuiquam pietatem cuſtodienti aliquid contra diuina mādata præſumere, nec quidquam quod euangelicis propheticis aut apoſtolicis regulis obuiet, agere.* Pontificum vero nomine par eſt non alium reſpondere quam Papam. Is erat Vrbanus *can. ſunt quidam* 25. q. 1. *Sciendum eſt,* inquit, *ſummopere quia inde nouas leges condere poteſt (Romanus Pontifex) vnde Euangeliſta aliquid aut Propheta nequaquam dixerunt. Vbi verò aperte dominus vel eius Apoſtoli & eos ſequentes ſancti patres ſententialiter aliquid definierunt, ibi non nouam legem romanus Pontifex dare, ſed potius quod prædicatum eſt, vſque ad animam & ſanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Apoſtoli deſtruere (quod abſit) niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare conuinceretur.* Hierarchię verò Eccleſiaſticæ nomine reſpondebit concilium vniuerſale Nicenum ſecundum can. 2. *Subſtantia noſtræ hierarchiæ* inquit, *ſunt ſermones à Deo traditi, diuinarum ſcilicet ſcripturarum ſcientia vera.* Hanc regulam concilium Nicenum ſecundum ſumpſit ab Epheſino, quod epiſtola ad Pamphilię ſynodum ſcripta, his verbis illi præcipit. *omnia facias cum conſilio ſacra ſcriptura quæ diuinitus eſt inſpirata.* Dein Italia regitur iure romano Iuſtinianeo cuius pars eſt codex canonum eccleſię veteris ca-

cholicæ ab ipſo iure imperatorio confirmatus Quam libertatem Italia ſumma cura & vigilantia ſibi defendit, non tantum pontificibus romanis teſtibus, ſed & propugnatoribus acerrimis cùm in rebus temporalibus, tum in Eccleſiaſticis, quod per ſeriem temporum mihi demonſtrandum eſt. Ante tempora Iuſtiniani Imperatoris ad Theodoricum Gothum regem Italiæ papa Gelaſius ſcribit can. certum. diſtin. 10. in hęc verba, *Certum eſt magnificentiam veſtram leges romanorum principum quas in negotiis hominum cuſtodiendas eſſe præcepit, multo magis circa reuerentiam beati Petri Apoſtoli pro ſuæ fœlicitatis augmento velle ſeruari*. Gothis verò Italia pulſis à Iuſtiniano, impetrauit ab eo papa Vigilius pragmaticam ſanctionem, qua forma Italię receptæ data eſt. Eius pragmaticæ initium ſic eſt, *Pro petitione Vigilii venerabilis antiquioris Romæ epiſcopi quadam diſponenda eſſe cenſuimus ad vtilitatem omnium pertinētia, qui per occidentales partes habitare noſcuntur*. Deinceps articulo decimo ſic ait, *Iura inſuper vel leges codicibus noſtris inſertas quas iam ſub edictali programmate in Italiam dudum miſimus, obtinere ſancimus, ſed & eas quas poſtea promulgauimus conſtitutiones iubemus ſub edictali programmate vulgari, & ex eo tempore quo ſub edictali programmate vulgata fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, vt vna volente Deo facta republica, legum etiam noſtrarum vbique prolatetur authoritas*. Poſtquam verò Imperatores occidentis Italiā in poteſtate & ditione habuerunt, papa Leo 4. eandem rē poſtulauit à Lothario auguſto, quæ petitio illius habetur in can. veſtram, diſtinct. 10. *veſtram*, inquit, *flagitamus clemētiam, vt ſicut hactenus romana lex viguit abſque vniuerſis procellis & pro nullius hominis perſona reminiſcitur eſſe corrupta: ita nunc ſuum robur propriumque vigorem obtineat*. Quod quidem ius Iuſtinianeū publicè prælectū eſt Romæ imperatorum authoritate qui poſt Iuſtinianū regnarunt, vt & Beryto & Conſtantinopoli, quibus tantum in locis ab ipſo iure permiſſum vt publicè doceretur. Authoritate Imperatorū in Italia imminuta, & repertis in Amalphitana vrbe Digeſtis, quæ diu latuerant, Irnerius iuſſu comitiſſę Mathildis Iuſtinianeū ius publicè docuit Bononiæ, quo munere ſucceſſores eius in eadē vrbe Pōtificū Romanorum ornati ſtipēdijs & priuilegijs functi ſunt. Pontificū exēplū totius Italiæ principes maximéq; sereniſſima reſpublica ſūmo ardore ſequuta eſt. Hinc factū eſt vt Honorius ſecundus papa de iure reſpōdēs cap. 1. ex. de Iuram. calum. his verbis vtatur, *Decernimus*, inquit, *& authoritate imperiali irretractabiliter definimus*. Definiebat autē & reſpondebat de iure iurando clericorum ex codice canonū primiriuæ eccleſię ab imperatorio iure confirmato. Quod eo magis ab hominibus harū rerū peritis eſt obſeruandū, quia inter pōtifices Gregorij ſeptimi ſucceſſores ſedit Honorius ſecundus, qui omnes hęreditatem odij creuerunt, quo Gregorius ſeptimus imperatores & eorum iura regia, dignitatémq; omniū regū ſunt proſequuti. Quare tota Italia in hoc iure quod coluit libertatem ſuam eſſe poſitā ſemper exiſtimauit. Nec verò ſolùm ſecularjū rerum causâ tanto ſtudio laborarunt pōtifices romani in hoc iure retinendo, ſed etiā vt eccleſiaſticæ controuerſiæ ſecundū illud dirimerētur, ſupra quas eccleſię cauſas eminet reuerētia beati Petri apoſtoli quā ex hoc iure ſeruari poſtulabant à Theodorico rege Gothorū. Nec enim definitiones factæ ab hoc iure de rebus eccleſiaſticis in Italia ſola religioſè obſeruabātur, verū etia in toto orbe chriſtiano: Cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus cā. de illicita 24. q. 1. ſynodis pariſiēſis ſub Ludouico Pio habita, quæ ait ab vniuerſa eccleſia ſeruari conſtitutionē à Iuſtiniano factā de excōmunicationibus quę ab epiſcopis pręter cauſas canonicas fiūt. Quæ cōſtitutio à Iuliano anteceſſore latinè literis mādata eſt cū cęteris Nouellis Iuſtiniani, quarū ex eius interpretatione cognitionē iāpridem habuit Italia. Iuliani hæc ſunt verba, *Nemo epiſcopus, nemo presbyter excōmunicet ali-*

quer

quem antequàm cauſa probetur, propter quam eccleſiaſtici canones hoc fieri iubent. Si quis autem aduerſus ea excommunicauerit aliquem, ille qui excommunicatus eſt maioris ſacerdotis auctoritate ad gratiam ſanctæ communionis redeat: is autem qui non legitimè excommunicauit, in tantum tempus abſtineat ſancta communione, quantum maiori ſacerdoti viſum fuerit, vt quod iniuſtè fecit, ipſe iuſtè patiatur. A Iuſtiniano autem, poſt omnes, qui eum antecesſerunt christiani imperatores, probatus eſt & confirmatus codex canonum eccleſiæ catholicæ qui omnium manibus terebatur, & ſecundum quem ſynodi vniuerſales ipſæ de controuerſiis eccleſiaſticis ſententias ferebant. Sub hoc iure nata eſt ſereniſſima reſpublica veſtra chriſtiana, catholica, ſui iuris libera: ab hoc alita, inſtituta, aucta, & ſummam dignitatem meritò conſequuta: ad eius præſcriptum vixit & Italiæ maximam partem viuentem vidit. Cum hæc ita ſint, innouanda mihi eſt & inſtauranda codicis canonum eccleſiæ primitiuæ memoria, & è tenebris obliuionis quibus iamdiu ſepulta fuit, excitanda. Quod neceſſe eſt diſceptanti mihi controuerſiæ capita quæ propoſuiſti: ſimul etiam vt ex hac reſtitutione fiant manifeſta tam quæ erant in eo codice quàm quæ non erãt, quæque tamen vulgo ſolent illi falſo tribui confirmandæ & tuendæ cupiditati & ambitioni quorundam, quaſi ex auctoritate ſanctorum canonum veteris eccleſiæ. Neque enim exiſtimare debemus ſanctiſſimos & ſapientiſſimos patres illos veteres eccleſiam iure incerto, ſine regularum & definitionum collectione certa rexiſſe, vel canones quibus illa regeretur habuiſſe ſparſos, vagantes, nullius collectionis corpore concluſos, vt pro libidine cuiuſcunque licuiſſet per falſi crimen ſuppoſititios canones eccleſiæ obtrudere, qui mos ſemper fuit ambitionis & cupiditatis humanæ, quod libuiſſet authoritati eccleſiæ vniuerſæ tribuere. Poſtulant à nobis patres illi, vt de ſua pietate & prudentia potius ita ſentiamus, voluiſſe illos eccleſiam habere corpus certum regularum ſui iuris, quas ex certis conciliis collegerint, & concilia certo ordine diſpoſuerint, certoque & immutabili numero canones illorum complexi ſint, cui neque addi neque detrahi à quoquam poſſet, vt hoc quaſi vallo & muro ſeptum iuris corpus aduerſus falſi crimen vndique tutum eſſet. Neque tantum vt falſum præuenirent ſolebant veteres iura ſua in certa corpora colligere, ſed etiam vt vim omnem iuribus extra collectiones publica authoritate factas vagantibus & diſperſis adimerent. Ob eaſdem cauſas Theodoſius imperator Nouella de confirmatione corporis ſuarum Nouellarum, ait ſe in corpus vnius codicis conſtitutiones præceſſorum ſuorum redegiſſe: ne aliter niſi ex ipſo codice in iudicio proferrentur. Eandem rationem & conſilium ſequutus Iuſtinianus codicem ſuum fecit, conſtitutiones in multa volumina diſperſas in vnum corpus colligẽdo, quod ipſe teſtatur l. vn. C. de emendatione codicis Iuſtiniani, vnde iura extrauagantia poſteritas appellauit quæ non in corpore codicis, ſed extrà corpus diuagarentur, vt Iuſtiniani verba vſurpem, quibus eodem loco vſus eſt. Ea fuit primum, antequam componeretur codex Theodoſianus, prouidentia & vigilantia patrum eccleſiæ catholicæ quæ collectionem ſuam corpus codicis canonum nuncupauit, quemadmodum & imperatores corpus codicis conſtitutionum ſuarum dixerunt. Quare etiam in more habebat eccleſia alia iura quæ illi obtrudebantur codice ſuo non comprehẽſa, velut notha & adulterina nulliúſque authoritatis reiicere: quod Gallicani epiſcopi factitarunt, teſte acerrimo authoritatis romanæ defenſore Nicolao primo papa, qui in epiſtola quam ad illos ſcripſit relata in codicem Gratiani can. ſi romanorum diſtinct. 19. hæc illorum verba recenſet, *Quanquam,* inquit, *quidam veſtrum ſcripſerint haud illa decretalia priſcorum pontificum in toto corpore codicis canonum inueniri deſcripta.* Sed quid melius nos docuerit

quuntur collectionis ordine, lectores monuerit ita factum propter reuerentiam quę debetur Niceno, quod primum omnium œcumenicum ipſa celebrauit. Quod ſuum conſilium pręfixum eſt initiis conciliorum Ancyrani & Neocæſarienſis inſcriptione quę etiamnum in codicibus græcis ſeruata eſt, cuius inſcriptionis ratio vulgo ignoratur & videtur hodie ſine vllo vſu his conciliis pręfixa, ſoluto corpore codicis antiqui & vagis & diſperſis ſingulis extra ſuum corpus conciliis per volumina, quæ vbique eduntur, conciliorum. Poſt ordinem quem habuerunt in codice antiquo ſingula concilia obſeruatum, enumerandi ſunt canones illius codicis initium à primo canone Niceni concilii ſumentes, neque cum ad finem cuiuſque concilii peruenerimus, à dinumeratione tamen ceſſandum eſt, ſed continua nec interrupta numerorum ſerie vtendum, qua numerandi forma vſum eſt concilium Calchedonenſe. Eâ cum peruenerimus ad canonem ſextum & decimum concilii Antiocheni à concilio Calchedonenſi citatum, qui canon incipit in codice orientali εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων & in codice romano Moguntiæ edito: *ſi quis epiſcopus vacans*, reperiemus illum canonem eſſe nonageſimum ſextum codicis orientalis quem dedit Tilius, at verò eſſe nonageſimum quartum codicis romani Moguntiæ editi. Nam in codice orientali viginti canones concilij Niceni, quinque & viginti Ancyrani, quindecim Neocæſarienſis, viginti Gangrenſis, ſexdecim Antiocheni, hi, inquam, omnes numeri coniuncti ſex & nonaginta efficiunt. At in codice romano viginti canones concilij Niceni, quatuor & viginti Ancyrani, quatuordecim Neocæſarienſis, viginti Gangrenſis & ſexdecim Antiocheni, hi, inquam, coniuncti numeri quatuor & nonaginta efficiunt. Rurſum ab his duabus rationibus differt ratio concilij Calchedonenſis. Nam ratio codicis romani canonem ſextum & decimum concilij Antiocheni efficit quartum & nonageſimum codicis canonici antiqui: ratio concilij Calchedonenſis eum facit quintum & nonageſimum: at ratio codicis orientalis ſextum & nonageſimum. Quod verò attinet ad contextum & verba codicum orientis & romani, planè conſentiunt, neque plus verborum eſt in hoc quam in illo. In hoc ſolo differunt quod in conciliis Ancyrano & Neocæſarienſi canon quidam in vno ex illis codicibus, in alio diuiſus eſt in duo membra, & ex vno duo facti ſunt canones. At componendæ huic paruæ codicum controuerſię obſeruanda eſt antiqua ratio quæ proculdubio fuit in vſu concilio Calchedonenſi, ſicque certiſſima fides codici canonico antiquo reſtituetur. Initium faciam controuerſię codicum componendæ à concilio Ancyrano. Hoc quinque & viginti canonibus conſtat in codice orientis, at quatuor & viginti tantum in codice romano: hoc ideo, quia quartus & quintus canones huius concilij in codice orientis, vnicum canonem efficiunt qui quartus eſt in codice romano. Præſtat autem ratio codicis orientis, eâque veteres vſi ſunt. Nam Photius patriarcha Conſtantinopolitanus vbicunque in Nomocanone citat concilium Ancyranum, hanc rationem ſequitur. Theodorus quoque Balſamo libro ſecundo commentariorum diuidit cōcilium Ancyranum in quinque & viginti canones. Harmenopulus iudex Theſſalonicenſis eandem ſecutus eſt rationem in tota epitome ſanctorum canonum, & ſectione quinta tituli quarti diſtinctè & diuiſim citat canones quartum & quintum concilij ancyrani, qui in codice romano pro vno habentur. Sed & diſertè citat canonem quintum & vigeſimum huius concilij ſectione quinta tituli tertij. Ex latinis Ferrandus diaconus eccleſiæ Carthaginenſis ſequitur & hanc rationem in breuiarij capitibus centeſimo quadrageſimo octauo, & deinceps vſque ad cēteſimum quinquageſimum quintum, & aliis item capitibus. Hęc dicta ſint de rationum differen-

tia canonum concilij Ancyrani quæ eſt inter codices. Concilium verò Neocęſarienſe tot canones habet in codice orientali quot & in codice Tiliano, nempè quindecim. At in codice Moguntino, qui vetus romanus eſt, quatuordecim canones habet. Hæc vero differentia ex eo nata eſt quod tertius & decimus canon codicis orientis Tiliani qui incipit Ἐπιχώριοι item quartus & decimus incipiens οἱ δὲ χωρεπίσκοποι pro vnico canone duabus partibus ſiue periodis conſtante citantur in Photij Nomocanone. Ambo citātur ab eo pro vnico decimo tertio, ſcilicet, prior pars eius canonis titulo tertio capite quarto, & poſterior titulo primo capite vigeſimó nono. Balſamo verò Photij commentator libro ſecundo diuiſit hunc decimum tertium canonem concilij Neocæſarienſis ex duabus periodis compoſitum in duos canones, quibus diuiſum & ſeparatum commentarium ſubiunxit. Quæ res effecit vt vnicus canon in duos canones diuiſus habeatur in codice orientis quem Tilius publicauit. Inde quoque factum eſt vt canon proximè ſequens huius concilij, qui eſt decimus quartus in Nomocanone Photij titulo primo capite trigeſimo, apud Balſamonem pro quinto decimo numeretur. Codex romanus vetus Moguntię editus & Criſconius cum Photio conueniunt. Quare ſecundum antiquam rationem, quam ſecutum eſt concilium Calchedonenſe, Ancyranum conſtat quinque & viginti canonibus, & Neocęſarienſe quatuordecim: qui numeri coniuncti cum viginti canonibus concilij Niceni, viginti Gangrenſis, ſexdecim Antiocheni, efficiunt quinque & nonaginta, qui numerus tribuitur à concilio Calchedonenſi ſexto decimo canoni Antiocheni concilij: vt illum fuiſſe oporteat quintum & nonageſimum canonem codicis eccleſiæ primitiuę vniuerſalis. Atque hic eſt codex canonicus veteris eccleſię catholicę, ſiue conciliorum quatuor œcumenicorum veterum, in quo reſtituendo & in lucem è tenebris reuocando veritatis amans hanc operam collocaui. Conſtabat omnino nouem conciliis. Primum omnium erat Nicęnum quod duo diœceſeon concilia, quamuis tempore priora, conſequebantur propter eius dignitatem, vt codex ipſe antiquus docet: poſtea collocata erant tria diœceſeon concilia, Gangrenſe, Antiochenum Calchedonenſi actione octaua citatum, & Laodicenſe: compagem claudebant tria poſteriora concilia œcumenica Conſtantinopolitanum ſcilicet, Epheſinum & Calchedonenſe. Hic verò codex ſumma veneratione ab eccleſia colendus videtur tanquam ſuum inſtrumentum à corpore ſacræ ſcripturæ & authoritate & antiquitate ſecundum. Quamuis autem huius codicis iure vniuerſa eccleſia regeretur, tamen Italia ſibi eum velut proprium vindicauit, quod illum ſui imperatores confirmauerant, & Pontifices romani, vt eius authoritas in Italia illęſa ſeruaretur, frequentibus poſtulationibus impetrauerant à principibus qui ſunt in Italia rerum potiti. Fuit enim in more poſitum eccleſiæ veteri catholicę, quæ honore & obſequio ſuos imperatores colebat, vt cum cōueniſſet eorum mandato in concilia œcumenica quibus & illi per ſe vel legatos glorioſiſſimos magiſtratus & iudices præerant, definitiones ſuas cum literis ad principes mitteret quibus canones ſuos eorum poteſtati ſubiiciebat, illorumque confirmationem petebat. Huius generis epiſtola concilio Conſtantinopolitano primo præpoſita eſt cum eiuſdem ſententię breui argumento. Eadem quoque inſcriptio pręfixa eſt concilio Conſtantinopolitano in Trullo, vt credere fas ſit hanc fuiſſe ſolemnem omnibus veteribus cōciliis formulam. Sed & poſt omnes imperatores Iuſtinianus Nouella 131. de quatuor œcumenicis conciliis & iis quorum authoritas ab illis erat confirmata, ſic ſtatuit. *Sancimus vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas quæ à ſanctis quatuor conciliis expoſitæ ſunt aut firmatæ. Prædictarum enim quatuor ſynodorum dogmata ſicut ſanctas ſcripturas accipimus,*

&

& regulas ſicut leges obſeruamus. Quod ait, firmatæ, regulas intelligit priorum conciliorum ſecundum quas de controuerſiis ipſæ ſynodi generales iudicabant, & codice antiquo eccleſiæ continebantur. Sed & nouella 6. ſtatuit vt epiſcopi ordinandi in mediis ordinationis ſolemnibus publice iureiurando promitterent ſe canones conciliorum ſeruaturos. Secundum eam pontifices romani ordinandi iuſiurandum præſtabant ad formulam cõſtitutionis Iuſtiniani de eccleſiaſticis regulis, cuius formulę verba Gregorius pronuntiat can. ſicut. diſtin. 16. *Sicut ſancti euangelij*, inquit, *quatuor libros, quatuor concilia ſuſcipere me & venerari fateor.* Imo etiam hæc ſe ſeruaturum vſque ad vnum apicem iurat papa, can. ſancta. diſtin. 16. Quam veteris formulæ iuriſiurandi pontificij partem eſſe cardinalis Deuſdedit affirmat in ſua canonum collectione, quam haberi in bibliotheca Vaticana narrant ad canonem ſancta, romani recognitores codicis Gratiani. Non poteſt igitur Pontifex romanus iure contendere ſe canonibus illis conciliorum ſuperiorem eſſe, niſi ſibi ſupra quatuor euãgelia poteſtatem arroget: Cuius veritatis teſtes ſunt antiquiſſimi Pontifices romani antequam in eam temporalem poteſtatem quam deinceps ſibi compararunt, deueniſſent. Iuriiurando enim quod præſtare debent conuenientiſſima eſt ingenua Zoſimi papæ confeſſio, quâ can. contra ſtatuta 25. qu. 1. ad epiſcopos Galliæ ſcribens canonibus conciliorum inferiorem & ſubditam eſſe romanæ ſedis poteſtatem agnoſcit. *Contra ſtatuta*, inquit, *patrum condere aliquid vel mutare nec huius quidem ſedis poteſt authoritas. Apud nos enim inconuulſis radicibus viuit antiquitas cui ſtatuta patrum ſanxere reuerentiam.* Quare codex canonum eccleſię catholicę qui ex conciliis œcumenicis prioribus & cæteris quę ſunt ab illis cõfirmata, compoſitus eſt, pars eſt iuris Iuſtinianei, & cum illo perfectè conueniens, qualis eſt partis cum toto ſumma conſenſio: & in eo iure, cui à romano pontifice derogari non poteſt, poſita eſt eccleſiæ & omnium principum & populorum Italiæ libertas. Neque hæc ideo aſſero vt omnem authoritatem poſterioribus conciliis œcumenicis abrogandam eſſe exiſtimem. Cum primum enim à principibus ſuſcepta ſunt, ſeruanda quoque ſunt, ſub hac tamen exceptione generali eccleſię catholicę, quę continetur can. 28. diſtinct. 50. can. hoc ipſum 33. qu. 2. quorum canonum verba ſunt hæc, *Quotieſcunque in geſtis conciliorum diſcors ſententia inuenitur, illius concilij magis teneatur ſententia, cuius aut antiquior aut potior extat authoritas.* Inſtitutio quoque iuris canonici pontificum romanorum mandato ſcripta lib. 1. tit. 3. ſic haber. *Alia vero concilia quæ ductu ſpiritus ſancti congregata & celebrata fuerint, proximum ab iſtis (quatuor primis) ſibi locum vindicant. Quod ſi quando inter ea diſcors ſententia inueniatur, illius ſententia magis eſt tenenda cuius antiquior & maior eſt authoritas.* Ex hac regula potior eſt authoritas concilij œcumenici quam concilij diœceſeos, huius quoque quam concilij prouinciæ, & huius quam concilij ciuitatis. Sed cum duo concilio œcumenica inter ſe diſcordantia comparantur, vincit authoritas antiquioris, in his ſcilicet rebus quæ ad fidem pertinent & in pręcipuis regulis quæ quaſi fundamenta ſunt & columnę libertatis & diſciplinæ cum ipſa eccleſia natæ, non in cęteris leuioribus quæ pro varietate locorum & temporum poſſunt immutari. Quam diſciplinam & libertatem eccleſia catholica in concilio Epheſino can. 6. ſcriptis apoſtolicis, ſtatutis patrum & antiqua conſuetudine comprehendi prædicat, quam attentari vllius eccleſiæ paſtoris auſu vel conatu nefas eſt, *ne forte*, ait concilium, *ſub ſpecie adminiſtrationis rerum ſacrarum typhus potentiæ in eccleſiam ſeſe inſinuet, ſenſimque imprudentes libertatem eam amittamus, quam dominus noſter Ieſus Chriſtus omnium liberator ſuo ſanguine pretioſo nobis largitus eſt.* Hęc eſt itaque generalis eccleſiæ definitio canonibus antiquis comprehenſa, prioresca-

nones derogare poſterioribus in rebus fidei & præcipuis regulis diſciplinæ cum eccleſiâ ſtatę: ſecus ac in rebus ciuilibus fieri ſolet, in quibus iura poſteriora prioribus derogant. Secundum hęc admiſſiones conciliorum poſteriorum à quibuſdam principibus factæ interpretationem recipere debent, vt intelligātur admiſſa concilia ſalua eccleſię catholicæ perpetua definitione, quæ ineſſe ſemper, etiamſi non ſit expreſſa, intelligatur. Sic epiſcopi Galliarum qui fidem imperatori Ludouico Pio datam ſeruabant, neque in partes coniuratorum filiorum cum papa aduerſus imperatorem tranſiuerant, contra noua quędam iura exceptione vtebantur his verbis concepta, niſi aliter ſe habeat antiquorum authoritas canonum. Quæ exceptio expreſſa etiam eſt beati Ludouici regis Francorum pragmatica ſanctione quę in omnibus editionibus pragmaticæ Caroli ſeptimi, illi ſubiecta eſt. Ea ſanctione ſtatuit Ludouicus vt eccleſia canonibus conciliorum eccleſiæ Dei regeretur, illis nimirum quos veteres ſancti patres feciſſent. Cum ergo naturalis libertas Italię poſita ſit in ſacra ſcriptura, in codice canonum antiquo eccleſiæ catholicę, in iure iuſtinianeo, & in poſterioribus conciliis quę veteribus non aduerſantur neque in fide neque in regulis libertatis eum eccleſia natæ, ſupereſt vt diſceptatio fiat controuerſię inter ſanctitatem Pauli quinti & sereniſſimam rempublicam ortę ex iuribus illis Italię, quę de hac tamquam legitimi & ęqui iudices pronunciare debent.

Vt vero dicam de primo controuerſiæ capite, quod eſt de foro criminali clericorum, repetenda eſt paulo altius diſtinctio facta in imperio romano duorum vitæ generum, ciuilis & eccleſiaſtici. Subditi imperio romano in milites & paganos diſtincti fuere, vnde nata diuiſio negotiorum, delictorum, pœnarum, iudicum ciuilium & militarium. At religione Chriſtiana ſuſcepta alia duo genera hominum facta ſunt, clericorum & laicorum. Clerici ſunt militibus comparati, ſcilicet millites Chriſti militibus ſeculi. Paulus 2. Tim. 2. *labora*, inquit, *ſicut bonus miles Ieſu Chriſti, nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus, vt ei placeat cui ſe probauit.* Cum iure romano Paulus conſentit. Militares viros ait lex, ciuiles curas ſuſcipere prohibemus l. militares. C. de re milit. Sequutus Paulum eſt imperator cum a. t l. repetita. 41. C. de epiſc. & cler. abſurdum imo etiam opprobrioſum eſſe clericis, ſi ſe peritos velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium. Sequutus eſt etiam apoſtolum pontifex romanus qui clericos operam iuri ciuili dare prohibet cap. vlt. ne clerici ſecularia negotia tractent. Sine cuius iuris cognitione nullus iudex ſatis peritus eſſe poteſt cognitionis rerum ſecularium ſiue ciuiles ſint ſiue criminales. Diſtant enim inter ſe maximè hæc duo corpora, reſpublica & eccleſia, ciuile etiam vitæ genus & eccleſiaſticum. Quæ differentia diſtinctionem quoque fecit inter negotia, delicta, pœnas, iudices ciuiles & eccleſiaſticos. Et vt apoſtolus vetat ne clerici curis ſecularibus ſe immiſceant, ſic etiam rerum eccleſiaſticarum eos par eſt curam habere. Cum ſit enim fides in Ieſum Chriſtum, & ex fide nata credentium eccleſia & ſocietas ſua diſciplina conſtans, etiam regibus inuitis, ex præcepto apoſtoli in his rebus Deo potius quam hominibus obediendum eſt. Ipſe quoque Paulus hanc eandem ſeruat differētiam rerum humanarum ſiue ciuilium aut ſecularium & eccleſiaſticarum ſiue ſpiritualium. Quātum ad cauſas ciuiles attinet, omnes chriſtianos hortatur vt controuerſiæ de iis rebus inter eos ortæ arbitrio eorum quos partes elegerint, qui non ex presbyteris ſumantur ſed ex peritis iuris humani, dirimātur: earum enim rerum cognitione clericos abſtinere iubet. Quod attinet ad criminales cauſas de quibus arbitri non accipiuntur, duo ſunt inſignia apoſtolica præcepta, alterum Petri, alterum Pauli, coniuncta à Gratiano ſub can. magnum 11.

q. 1.

q. 1. quia illis locis duobus vnum & idem præceptum continetur. Hoc præcepto iubentur omnes mortales vt ſe ſubiiciant poteſtati gladij quã dedit Deus principibus & poteſtatibus ſupremis ait Paulus, regi vt ſupremo ait Petrus ad coërcitionem facinoroſorum. Adiicit Petrus libertatem omnem huic iuſſo contrariam fore velamen malitiæ, aſylum ſcilicet & protectionem quandam ſcelerum, Paulus laſciuiam fore carnis. Vera enim libertas chriſtianorum, inquit Petrus, eſt ſeruire Deo & huic mandato quo regum gladio ſubiici illis præcipitur. Cum iuriſconſultis romanis hi apoſtoli, maximè vero Paulus natus ciuis romanus, planè conſentiunt. Primum aiunt ἀρχὴν ὑπερέχουσαν magiſtratum ſupremum, quem Ariſtoteles ἀρχὴν κυριωτάτην τῶν πάντων dominum omnium vocat. Ait Paulus, hic magiſtratus διαταγὴ θεοῦ ἐστι conſtitutio Dei, Petrus κτίσις ἀνθρωπίνη conſtitutio humana. Verba iuriſconſultorum ſequitur Paulus, ſeruitus eſt conſtitutio iuris gentium. Sic apoſtoli, regia poteſtas eſt conſtitutio rerum humanarum à Deo facta. Dein dicunt apoſtoli magiſtratum ſupremum habere ἐξουσίαν τῆς μαχαίρας εἰς ἐκδίκησιν τῶν κακοποιῶν, iuriſconſulti vero poteſtatem gladij ad animaduertendum in facinoroſos homines. Ait Paulus magiſtratum ſupremum geſtare gladium coercitionis cauſa, hoc, forte, ideo quia princeps ſolus & quædam maximæ poteſtates, vt præfectus prætorio & qui vicariam præfecturam adminiſtrabant, ſedebant in cognitionibus habitum militarem induti & cingulo militari cincti. Tum etiam quia poteſtas gladii & omnis coercitio criminis, legis fuit apud romanos non iuriſdictionis neque magiſtratus. Aiunt apoſtoli laudi bonorum non tantum coercitioni improborum: Sic Iuriſconſulti, bonos, inquiunt, non tantum metu pœnarum ſed præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Aiunt apoſtoli omnem animam ſubiici. Gratianus ſub can. magnum 11. qu. 1. ait omnibus clericis præceptum eſſe à Petro: Atqui Petrus ipſe initio epiſtolæ ait ſe ſcribere ad omnes ſanctificatos in Chriſto. Aut ergo ex illis non ſunt clerici, aut hoc præcepto continentur. Paulus dicit ſe omnibus ſanctis qui Romæ erant ſcribere, id eſt eccleſiæ romanæ, quare aut ſanctorum appellatione non cenſentur clerici, vel illis quoque præceptum eſt ab apoſtolo. Sed ingenue agnoſcit Pelagius Papa ad Childebertum regem Francorum Clodouei filium ſcribens, *Regibus*, inquit, *nos eſſe ſubditos ſacra ſcriptura præcipiunt*. can. ſatagendum 25 qu. 1. De ſua & pontificum romanorum perſona loquebatur. Cum ait, ſacræ ſcripturæ, hæc apoſtolorum præcepta intelligit notiſſima & quæ in omnium chriſtianorum ore verſabantur. Longe ſecus ac romani ſcriptores huius ætatis qui publicè profitentur clericos non eſſe regibus ſubditos. Secus etiam ac libellus aphoriſmorum Romæ probatus qui aſſerit clericos committere non poſſe crimē maieſtatis in principes temporales quod illis non ſint ſubditi. Quæ doctrina eſt peſtis & euerſio rerum publicarum, quas, cum ex iuſtitiæ regulis ſunt conſtitutæ, gratiſſimas eſſe deo agnoſcunt etiam pagani ſolo lumine naturali edocti quod illuceſcit omni homini venienti in hunc mundum. Quare ex apoſtolorum duobus locis coniunctis regia vel ſuprema poteſtas nihil aliud eſt quam conſtitutio Dei qua omnes mortales iuriſdictioni regum ſubiiciuntur in eam rem vt boni laudentur, improbi coerceantur. Hęc ſunt quę ex iure diuino ſumpta pertinent ad primum caput huius controuerſię. Codex canonicus veteris eccleſiæ veſtigia apoſtolorum ſequutus eſt. Quod enim Paulus chriſtianos hortatur vt controuerſiæ eorum, ſententia arbitrorum iudicentur, id vetus eccleſia tranſtulit in clericos. Nec tantum id comprehenditur codice eccleſiæ catholicæ ſed & codice vetere romano. Hi duo codices præcipiunt vt à litibus inter ſe abſtineant clerici: Si quæ oriantur, ad epiſcopũ eant, cuius ſuaſu arbi-

tros eligant quorum ſententia quód æquũm & bonum ſit de cõtrouerſia corum ſtatui,diſcant,antequam iure in foro congrediãtur.Hoc præcipitur canone 9.cõcilij Calchedonẽſis qui habetur vtroque codice& eccleſiæ,& veteri romano.Canonis verba latina ſunt hæc in codice romano, *Si quis clericus aduerſus clericum habet negotium non deferat epiſcopum proprium & ad ſecularia conuolet iudicia:ſed prius actio ventiletur apud epiſcopum proprium , vel certè conſilio eiuſdem epiſcopi apud eos quos vtraque pars elegerit quæ ad litem pertinent diſcutiantur.Si quis autem præter hęc fecerit canonicis correctionibus ſubiacebit.Quod ſi clericus habet cauſam aduerſus epiſcopum proprium vel aduerſus alterum,apud ſynodum prouincię indicetur.Quod ſi aduerſus eiuſdem prouinciæ metropolitanum epiſcopus vel clericus habet querelam,petat primatẽ diœceſeos aut ſedẽ regiæ vrbis conſtantinopolitanæ & apud eum iudicetur.*Hoc canone iubentur clerici de controuerſiis inter eos natis ad epiſcopum ire.Nec tamen hoc canone vlla ſit imminutio iuriſdictionis magiſtratus,vt docetur hac voce,priùs,quã ſi ex hoc canone auferas,falſam ei affinges ſententiam & menti eccleſiæ contrariã,vt faciunt qui nihil ex hoc canone citant præter hanc partem.*Si quis clericus aduerſus clericũ habet negocium,non deferat proprium epiſcopum & ad ſecularia percurrat iudicia.*Liberũ itaq; relinquit hic canon de cõtrouerſiis tantũ inter clericos ortis factus,illis poſt ſententiam arbitri,ſi ei ſtare noluerint,iudicio coram magiſtratibus contendere ſine pœna & ſine appellationis neceſſitate:quáto magis libertatẽ non adimit laicis,de quibus nihil ſtatuit,clericos coram magiſtratibus conueniendi.Hic canõ qui cõprehenſus eſt&codice canonum eccleſiæ vniuerſæ,& codice veteri romanę eccleſiæ,vſum eccleſię catholicę nos docet vſque ad codicẽ Gratiani.Burchardi enim & Iuonis collectiones omitto,quia priuatæ fuerunt,nec ex illis ſunt vnquã citati canones.Hęc de actionibus ciuilibus quę in clericos exercẽtur dicta ſint.In criminalibus,codex eccleſiæ primitiuę ſeparauit etiã accuſationes & crimina eccleſiaſtica clericorum a ciuilibus can.6.concilij Cõſtãtinopolitani,quod inter priora quatuor œcumenica ſecundũ eſt.Hic canon ſumma cũ prudentia cõſtituit qui admitti ad accuſationem clericorum debeant & qui reiici:ſimul etiã cognitionẽ de criminibus eccleſiaſticis clericorum tribuit epiſcopis,neque aliã præterea:Eius ſunt hæc verba.*Quoniam multi qui Eccleſiaſticum ordinem confundere & euertere volunt, cauſas aliquas odioſe & calumnioſè aduerſus gubernatores eccleſiæ orthodoxos epiſcopos cõfingunt,nihil aliud molientes quam vt exiſtimationem de ſacerdotibus impurã faciãt, & tumultus in populis pacificis excitent:hac de cauſa placuit ſancto concilio epiſcoporum qui Cõſtãtinopoli conuenerunt, accuſatores non recipi abſque aliqua inquiſitione,neq; omnibus permittere vt eccleſiæ gubernatores accuſent,neque etiam omnibus prohibere.Si igitur aliquis priuatam querelam aduerſus epiſcopũ mouerit quod ab eo fraudatus aut aliquid præter ius paſſus ſit,in huiuſmodi accuſationibus non inquiratur neque de perſona neque de religione accuſatoris.Oportet enim conſcientiam epiſcopi liberam eſſe,& eum qui ſe iniuria affectum dicit ſuum ius conſequi,cuiuſcunque religionis fuerit.Si autẽ crimen (ἔγκλημα) cuius accuſatur epiſcopus,fuerit eccleſiaſticum,tum accuſatorum perſonas æſtimare accẽſere oportet.* Dein enumeratis perſonis quæ ab accuſatione clericorum repelluntur,ſic ait.*Si vero aliqui neque aliquorum criminum accuſati neque damnati neque hæretici neque excommunicati fuerint,dicant autẽ ſe habere accuſationẽ(κατηγορίαν) eccleſiaſticam aduerſus epiſcopum,hos ſancta ſynodus iubet inſtituere primum accuſationem coram omnibus prouinciæ epiſcopis & coram illis arguere crimina epiſcopi delati.Si vero epiſcopi prouinciæ crimina quæ intẽduntur dijudicare non potuerint,tum accedant accuſatores ad maiorem ſynodum epiſcoporum illius diœceſeos,qui hac de cauſa conuocati fuerint.Accuſationem autem non inſtituant antequam ſcripto pari periculo ſe ſubiiciant ſi inuenietur in accuſatione calumnioſè egiſſe.Si vero*

ſpretis

Spretis his quæ eo quo indicauimus modo ſtatuta ſunt, auſus fuerit regias aures obtundere & iudicia principum ſecularium vel ſynodum œcumenicam turbare , contumelioſè contemnẽs omnes eius diœceſeos epiſcopos, hic omnino ad accuſandum non ſuſcipiatur, vt pote qui iniuriam infert canonibus & ordinem eccleſiaſticum perturbat. Canon hic clare accuſationes criminum eccleſiaſticorum quæ à clericis admittuntur, à cæteris diſtinguit, earũque cognitionem ſynodo epiſcoporum tribuit, neque quicquã ſtatuit de criminibus quæ cauſam continent publicorum iudiciorum, ex quorũ cauſa accuſandi vnicuique ex populo poteſtas permiſſa eſt, & quibus publicis iudiciis ſalus reipublicæ maximè continetur. Ait canõ eccleſiaſticũ (ἔγκλημα) crimẽ more Iuriſcõſultorũ qui dicunt delictum militare l. 2. ff. de re militari, cuius ſunt hęc verba. *Militũ delicta ſiue admiſſa aut propria ſunt aut cum cæteris communia vnde & perſecutio, aut propria aut communis eſt. Proprium militare eſt delictum quod quis vt miles admittit,* & in l. 6. ff. eo. *omne delictum eſt militis quod aliter quã diſciplina communis exigit, committitur: veluti ſegnitię crimen, vel contumaciæ, vel deſidię.* Eandem loquẽdi formam ſequitur cõcilium, & crimen eccleſiaſticum vocat quod contra diſciplinam eccleſiæ committitur. Eadem eſt pœnarum differentia, aliæ enim eccleſiaſticæ ſunt ſeu ſpirituales, aliæ vero temporales, illæ in canonũ, hæ in legum ſunt poteſtate. Criminibus ciuilibus canones non irrogant pœnas præter eas quas vocant pœnitentiales ad forum Dei ſolummodo pertinentes, quamuis leges principum qui nutricij, prætores, protectores, paſtores, & epiſcopi exteriores eccleſiæ à Deo conſtituti ſunt, criminibus eccleſiaſticis pœnas ſtatuant eo iure quo de rebus cæteris eccleſię, leges facere poſſunt adiuuandi, exequendi, defendendi iuris diuini & canonici cauſa cuius cuſtodia illis eſt à Deo mandata. Epiſcopi iudices ſunt criminum eccleſiaſticorum quæ pœnis canonicis coercent. Quod ſi grauitas criminis pœnam canonicam ſuperet, degradatum reum epiſcopus magiſtratui tradit, pœnis legitimis quæ pares ſint crimini prætereà puniendum, velut conſtituit Heraclius. Vt autem crimina & accuſationes eccleſiaſticas diſtinguit Calchedonenſe concilium à cæteris: Ita & Iuſtinianus Nouella 83. §. ſi tamen, quę conſtitutio in codicem Gratiani relata eſt can. ſi quis 11 quæſt. 1 Eã conſtitutione Iuſtinianus criminum ciuilium & eccleſiaſticorum differentiam ſequutus in eadem genera diuidit iudices & pœnas, ciuiles ſcilicet & eccleſiaſticas. Crimina ciuilia ciuitatem vel rempublicam lædunt vt furtum, homicidium, quorum criminum executio magiſtratibus reipublicæ data eſt. Eccleſiaſtica diſciplinam eccleſiæ lædunt & eorum cognitio in clericos ad miniſtros eccleſiæ pertinet, vt vnuſquiſque de re ſua cognoſcat, ab aliena abſtineat. Italia Nouellas Iuſtiniani cognouit ex interpretatione Iuliani antecesſoris qui eas latinas fecit. Sic autem hanc de qua loquor conſtitutionem reddidit. *Si quis cum clerico de criminali cauſa litigium habuerit, crimen autem ſit ciuile, tunc competentes iudices in hac ciuitate vel in prouinciis interpellati conſentaneum legibus criminum cauſis imponant. Sin autem crimen eccleſiaſticum eſt: tunc ſecundum canones ab epiſcopo ſolo cauſæ examinatio & pœna procedat.* Coercet hæc Nouella epiſcopi iuriſdictionem intra certos fines vt cognoſcat de crimine eccleſiaſtico quod admiſiſſe dicitur clericus pœna canonica puniendus. Quare vt cognitio criminalis epiſcopi canonibus conueniat, neceſſe eſt eiuſdem generis ſint iudex, reus, crimen, pœna, ſcilicet hæc omnia eccleſiaſtica eſſe debent. Accuſationum verò criminum priuatorum quæ ab iis inſtituuntur qui ſuum dolorem ſuámve iniuriam perſequuntur, concilium Conſtantinopolitanum parte prima canonis ſexti meminit, ſed earum cognitionem præciſe ſynodo non tribuit. Mens enim & ſententia concilij cum iure romano concordat quo huiuſmodi accuſatores accuſationes coram

epiſcopis inſtituere poſſunt,ſed inuiti non cogũtur.Quod refert cõſtitutio græca Iuſtiniani l.Θεσπίζομεν μηδ' ενα.C.de epiſ.aud.quę de foro clericorũ qui accuſantur facta, fere per omnia imitatur canonem 6.concilii Cõſtantinopolitani tã in gradibus epiſcoporũ & ſynodorum conſtituendis quam in diſtinctione criminũ eccleſiaſticorũ à ciuilibus.Huius legis §.τὰς δὲ αἰτιάσεις hęc ſunt verba.*Has autẽ actiones ſiquidem ad eccleſiaſtica negocia pertinẽt neceſſe fore iubemus vt à ſolis religioſiſſimis epiſc.aut à ſacris ſynodis aut à ſanctiſſimis patriarchis cognoſcãtur.Si vero ſit ciuilium rerũ cõtrouerſia,volentes quæſtionẽ apud antiſtites inſtituere patiemur,inuitos tamẽ nõ cogemus,vt iudicia ciuilia ſint ſi ea adire malint,apud quæ licet etiam de criminibus cognoſcere.*Oſtẽdi ex iure diuino,ex canonibus primitiuæ eccleſię,& conſtitutionibus Iuſtiniani cognitionem rerum ſecularium clericis non competere,item criminum eccleſiaſticorum,quorum clerici accuſantur,cognitionẽ epiſcopis eſſe canonibus & legibus tributam,cognitionis vero de criminibus priuatis clericorum,epiſcopos nõ eſſe competentes iudices niſi ex conſenſu accuſatorum.Criminum autem publicorum ,de quibus mihi reſtat dicendum,cognitionem nulla lex,nullúſque canon vetus tribuit epiſcopis.Hoc enim cõtra rationem iuris romani fuiſſet, quia nulli iudices,nullę pœnæ,nullique accuſatores horum criminum in foro eccleſiaſtico reperiuntur,quod mihi ſigillatim probandum eſt.Primum quod attinet ad iudices,ſi quis eſt qui exiſtimet criminum publicorum quibus in rempublicã peccatur,coercitionem epiſcopis datam fuiſſe,quã ne quidem magiſtratibus ſuis vt magiſtratibus committebãt,ei certe non ſatis eſt perſpecta romanorum veterum ſapientia.Solebant enim ex ſapientum pręceptis,in criminum coercitione maximam poteſtatem legi,minimã vero magiſtratibus tribuere.Duo ſunt coercitionũ genera:aliud mulcta dicitur quæ eſt in iudicantium arbitrio,aliud pœna quę legitima eſt.Primum nec mulctæ ipſius dictio olim aliis quã conſulibus data eſt,lege Atinia magiſtratibus vrbanis communicata fuit.Republica in principatum verſa, mandatis principum data fuit magiſtratibus prouincialibus & municipalibus.Sed & hodie ex iure Iuſtinianeo plures magiſtratus limitatam non plenã habent mulctę dictionẽ, teſte titulo codicis de modo mulctarum quę à iudicibus infliguntur: pœnę vero omnes capitis,famæ,pecunię,legitimę fuerunt. Quare mulcta dicitur & infligitur à iudice:pœna dicitur à lege,irrogatur ab eo cui criminis ſiue delicti executio competit l.131.l.244.ff.de verb.ſignif.Sed & magiſtratus qui cognoſcit de crimine,de facto tantum cognoſcit,an Titius Męuium occiderit, de pœna nõ pronuntiat:quod ſi pronuntiet inanis eſt illa pronunciatio, pœna enim irrogabitur legis non ſententię authoritate.Nam vt Papinianus ait *facti quidem quæſtio eſt in arbitrio iudicantis,pœnæ autem perſecutio non eius voluntati mandatur* ,ſed legis authoritati reſeruatur.l.i.§.quorum.ff.ad SC.Turpil.Quare etiam a pœna non appellatur,a lege enim,quę de pœna pronuntiat,prouocatio non eſt.Quod ſi magiſtratus cognoſcens de pœna ſtatuere non poteſt,quo iure epiſcopus de ea pronunciabit?Hodie quoque ex iure iuſtinianeo pœnę capitales quibus vita,libertas,ciuitas amittitur a lege conſtitutę,immutari arbitrio iudicantium non poſſunt l.ordo ff. de publicis iudiciis.Confiſcandi etiam poteſtas non niſi maximis iudicibus data eſt tit.cod.ne iniuſſu principis liceat certis iudicibus confiſcare.Pœnę quoque nõ capitales arbitrarię quidem ſunt non tamen plenum illarum & liberum arbitriũ habent iudices ſed legitimę pœnę quodãmodo aſtrictum.Cum enim plures gradus ſint pœnarum, ęque pœnæ omnino temporales,capitis,famę,damni pecuniarij: omnes ſunt extra poteſtatem liberã magiſtratus.qui ſi a legitima recedat, proximas legitimæ eligere debet ſiue ad ſeueritatem ſiue ad leuitatem declinans.*Hodie*

die, inquit iuriſconſultus, *licet ei qui extra ordinem cognoſcit de crimine quam vult ſententiam ferre vel grauiorem vel leuiorem, ita tamen vt vtroque modo rationem non excedat* l. hodie. ff. de pœnis. Sed & alibi iuriſconſultus ſic ait, *in leuioribus cauſis proniores ad lenitatem iudices eſſe debent, in grauioribus pœnis ſeueritatem legum cum aliquo temperamento ſubſequi* l. perſpiciendum ff. de pœnis. Hoc vero arbitrium diſcedendi a legitima pœna & aliam ex proximis pœnis eligendi ad eum tantum pertinet cui legitimæ irrogatio competit, cum ſit illud arbitrium electio vnius ex pluribus pœnis temporalibus quarum nulla eſt in arbitrio epiſcopi. Nec tantum in pœnis lex ita dominatur, verum etiam cognitio ipſa facti quæ a lege datur, non datur magiſtratui vt magiſtratui, ſed vt cuilibet cum etiam priuato dari poſſit: Definitio enim iuris romani eſt, criminum publicorum coercitionem non eſſe iuriſdictionis neque magiſtratus, ſed legis quæ dat eam non vt partem iuriſdictionis magiſtratus, ſed vt merum imperium quod commiſſionem forenſi verbo nuncupamus. l. 3. ff. de iuriſdict. omni. iud. Cuiacius Obſerua. lib. 21. cap. 30. Quod ſi ſola facti cognitio de crimine publico quod clericus admiſit, non eſt pars iuriſdictionis magiſtratus, qua ratione pars cenſebitur miniſterij epiſcopalis? Quod ſi criminum publicorũ coercitio eſt in poteſtate legis ſolius, quę vnquam conſtitutio vel gratia & ambitione impetrata contra canones eccleſiaſticos, vt imperatorum verbis vtar, clericos ſoluit legibus & poteſtate principis? Quare nullus eſt iudex in foro eccleſiæ cui poteſtas data ſit coercendi crimina publica, ſed nec vllę ſunt pœnę in eo foro quę illis criminibus coercendis conueniant. Epiſcopi enim ſecundum canones iudicare debẽt & pœnas canonicas infligere. Neque vero codice primitiuæ eccleſiæ, neque codice vetere romano vlla pœna eſt cõſtituta criminibus publicis quibus reſpublica violatur, ſed quæ ſunt ijs codicibus pœnę comprehẽſę, delictis eccleſiaſticis ſolum imponũtur. Pœnas ſane concilium Ancyranum can. 15 & 16. impoſuit quibuſdam criminibus publicis, ſed pœnitẽtiales quæ authoritati magiſtratuum derogare non poſſunt, vt nec iuriſdictio quæ dicitur pœnitentialis cõfeſſoris dati morte damnato, ſententię executionem impedire poteſt. Sed nec vllus accuſator criminum publicorum in foro eccleſiaſtico inuenitur: accuſationes enim & crimina aut publica aut priuata ſunt. Publicas accuſationes inſtituere olim cuiq. ex populo poteſtas data eſt vnde publicorum iudiciorum nomen deſcendit. Nũc vero hoc munus datũ eſt in foro ſeculari procuratori regio vel fiſcali, quale nullum eſt munus in foro eccleſiaſtico conſtitutum. Nam qui promotor dicitur, vtilitatis cleri vel diſciplinæ eccleſiæ defenſor eſt, nõ iuris reipublicæ cuius defendẽdæ munus ei nõ dedit epiſcopus nec vero dare potuit. De republica enim ſtatuere regum eſt non epiſcoporum. Ideo promotor ab epiſcopo conſtitutus ius reipublicæ in iudicium deducere non poteſt, cuius vtilitatis potiſſimum ratio habetur in accuſationibus quæ ex cauſa publicorum iudiciorum deſcendunt, cum etiã reſpublica omnium princeps & domina in foro ſuo & coram ſuis magiſtratibus de ſuo iure litigare debeat. Quare in foro eccleſiaſtico nec iudex nec pœna nec accuſator publicorum criminum reperitur, quæ omnia ſunt ad eorum coercitionem neceſſaria. Hæc de accuſationibus publicis. Priuatarum meminit prima pars canonis ſexti concilij conſtantinopolitani quem ſupra retulimus: Eas volentes accuſatores in clericos inſtituere poſſunt in foro epiſcopi vt & actores actiones ciuiles, nec poſſunt clerici accuſati vel vocati fori præſcriptionem obijcere cap. 15. concilij carthaginenſis. Hic canon codice veteri romanæ eccleſię continetur, ex quo codice maiores noſtri quandoque canones citauerunt: & ſic habet, *item placuit vt quiſquis epiſcoporum vel preſbyterorum & diaconorum ſeu clericorum cum in eccle-*

ſia ei fuerit crimen inſtitutum vel ciuilis actio fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico iudicio publicis iudiciis purgari voluerit etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia locum ſuum amittat, & hoc in criminali actione: in ciuili vero perdat quod euicit ſi locū ſuū obtinere maluerit. Huius canonis ſanctiſſima mens eſt quæ mihi aperienda eſt, ne quis hoc canone ad imminuendam authoritatem magiſtratuum ciuilium abutatur. Ait Seneca latiorem eſſe officij quam iuris regulam, huic ſententię addi poteſt, latiorem eſſe officii eccleſiaſtici quam cuiuſuis alterius regulam: maiorem enim ſanctitatem & innocentiam clerici in contractibus ſuis & tota vita præſtare debent quam laici, ex iure diuino & canonibus. Quod crimen non eſt pagano, pro crimine habebitur in milite ſeculi. Iuriſconſultus ait. *quædam delicta pagano aut nullam aut leuiorem pœnam irrogant: militi vero grauiorem: nam ſi miles artem ludicram fecerit, vel in ſeruitutem ſe venire paſſus eſt, capite puniendum Menander ſcribit.* l. quædam 14. ff. de pœnis. Quare in foro ſeculari ex legibus ciuilibus abſoluendus clericus, in foro eccleſiæ quæ ex lege diuina iudicat damnari debebit. Idcirco in cauſa criminali vel ciuili vocatum clericum ad forum eccleſiæ reſpondere iubet ſynodus, quamuis actor vel accuſator in eo agere vel accuſare non cogatur l. *θεσπίζομεν μηδένα.* C. de epiſc. aud. Sed nec reus clericus in cauſa ciuili, poſt arbitri inter clericos accepti ſententiam, prohibetur ius publicum inuocare & ad magiſtratum ire ex canone nono Concilij Calchedonenſis qui ſupra relatus eſt. Quare concordantia ſunt inter ſe ius canonicum veteris eccleſiæ catholicæ & iuſtinianeum, quorum de foro clericorum accuſatorum hæ ſunt definitiones certiſſimæ: Accuſationum eccleſiaſticarum epiſcopos eſſe competentes & neceſſarios iudices: ciuilium priuatarum incompetentes eſſe niſi ex conſenſu accuſatorum: publicarum prorſus & omnino eſſe incompetentes. A temporibus Iuſtiniani latæ ſunt de ea re duæ conſtitutiones altera Heraclii imperatoris quæ in collectione iuris orientalis habetur, altera Federici imperatoris in occidente quæ in codicem Iuſtiniani relata eſt. Heraclii conſtitutio ad Sergium patriarcham Conſtantinopolitanum ſcripta duo capita præcipua cōtinet. Priore actionum ciuilium earum quæ ſunt pecuniariæ (*χρηματικαί*) aduerſus clericos motarum cognitionem epiſcopis tribuit, quo in loco pecunię verbū propria & ſtricta ſignificatione accipitur. Cuius capitis ratio eſt quod earum controuerſiarum quæ mere perſonales ſunt putauit Heraclius iudicium facilius eſſe neq; iuris ciuilis cognitione admodum indigere, cuius perfecta cognitio epiſcopo non eſt ſatis conueniens. Quod etiam ſeruatum fuiſſe tempore Gratiani arguit, quod ipſe ex prædiorum poſſeſſionibus clericos imperatorum poteſtati ſubiicit 2. parte 1. q. 2. ex ſententia Auguſtini cap. 1. diſt. 8. quam à maioribus acceptam regulā Carolus quintus rex Francorum qui ſapiens cognominatus eſt retulit in librum iuſſu eius factum & ſomnij viridarii nomine inſcriptum, qui olim decreto curiæ pariſienſis Iulii ſecundi pontificis temporibus typis excuſus eſt; hiſque verbis concipitur regula, eccleſiam Gallicanam in temporalibus regi ſubeſſe. Huic iuri Heraclij conuenit, & conſtitutio Franciſci primi regis Franciæ qui edicto lato 1535. clericos ad forum epiſcopi remitti iubet in actionibus mere perſonalibus, hoc eſt pecuniariis nihil realitatis habentibus vt forenſi verbo vtar. Altero capite conſtitutionis Heraclij quod eſt de foro clericorum accuſatorum limes ille poſitus canonibus & legibus inter vtrumque forum, qui ſeparat crimina eccleſiaſtica a ciuilibus, non eſt ſublatus neque motus verbis vel ſententia conſtitutionis: ſed tantum patriarchæ Conſtantinopolitani ius auget & aliorum epiſcoporum minuit. Statuit enim vt de clericis qui Conſtantinopoli reperientur & rei fient criminum, cuiuſcunque fuerint illi diœceſeos cognoſcat patriarcha Conſtantinopolitanus & eos

pœnis

pœnis canonicis coerceat quæ ſi pares criminibus non fuerint, clericos depoſitos magiſtratui tradat pœnis legitimis puniendos. Non omnium criminum dicit accuſatos clericos ad forum patriarchę Conſtantinopolitani pertinere, ſed ſimpliciter criminum accuſatos, quod intelligendum ſecundum regulam vtriuſque iuris, eorum ſcilicet de quibus cognoſcit epiſcopus. Quare neque expreſſe neque tacite limes vtriuſque fori motus fuit. Expreſſis autem verbis in tanta re & tam magna iuris mutatione, opus fuiſſet. Dein iubet ſecundum canones reum iudicari quibus nullæ criminibus ciuilibus ſunt impoſitæ pœnæ vt dictum eſt. Si eccleſiaſtici criminis grauitas pœnas canonicas ſuperet, vt interdum accidere poteſt, iudici ſeculari tradi iubet reum depoſitum vt ſecundum leges, quæ pœnas irrogant criminibus ciuilibus & eccleſiaſticis, coerceatur. Federici vero imperatoris conſtitutio ius nouum non facit, imo vetus confirmat. Vetat enim ne clerici tam in cauſa ciuili quam in criminali ad forum ſeculare trahantur contra canonicas ſanctiones & imperiales conſtitutiones. Itaque nullo modo veteri iuri canonico & Iuſtinianeo quod factum eſt de foro accuſatorum clericorum derogatum eſt vel Heraclij orientis vel Federici occidentis imperatorum conſtitutionibus. Nunc dicendum mihi quo colore epiſcopi ab antiquis temporibus ordinem iudiciorum ſecularium in his cognitionibus turbarunt. Quæſitus fuit color ab exauctoratione clericorum damnatorum quam facere ſolebant epiſcopi. Qui mos neque ex codice primitiuæ eccleſię catholicæ neque ex veteri codice romanę eccleſiæ deſcendit. Sed ex conſtitutionibus imperatorum exauctoratio militaris in eccleſiam eſt propagata. Quibuſdam pœnis coerceri milites non poterant niſi exauctorati l. pœnæ l. proditores. ff. de re militari. Eundem honoré conſequuti clerici ſunt quem Iuſtinianus illis conſeruat Nouella 83. ſed ita vt clerici iam damnati darentur epiſcopo exauctorandi. Ea re factum vt cauſa non cognita exauctorationem renuerent epiſcopi ni probationum criminis inſpiciendarum poteſtas eis fieret, quibus editis acta minus ſolemniter facta interdum cauſabantur, & criminum coercitio eludebatur. Cui malo vt mederetur Iuſtinianus conſtituit Nouella 131. vt magiſtratus ante condemnationem clerici, acta cauſæ epiſcopo ederet, qui ſi ea nunus ſolemnia eſſe diceret, vterque & iudex & epiſcopus ad eum de cauſa literis referrent, vt quod illi æquum eſſet viſum ſtatueret. Hæc eſt poſtrema Iuſtiniani conſtitutio de ea re lata, ſub cuius obſeruatione nata ſereniſſima reſpublica libera & ſui iuris hoc ius primum vidit, & deinceps perpetuo ſeruauit. Nam ſublatis magiſtratibus imperij romani, delectis nobilibus viris mandauit vt vocato cum opus eſſet epiſcopo cognoſceretur de criminibus clericorum & eo præſente cognitionis ipſius acta fierent, vt ad ius Iuſtiniani quam proximè accederet. Quamuis & illud gratia & ambitione datum epiſcopis contra canones videri potuiſſet; vt imperatorum verbis vtar in l. priuilegia. C. de ſacroſ. eccleſ. *Pragmaticas, inquit, ſanctiones quæ contra canones eccleſiaſticos interuentu gratiæ vel ambitionis eliciæ ſunt, robore ſuo & firmitate vacuatas ceſſare præcipimus.* Quare ius illud Iuſtiniani potius abrogatum oportuit vt ſancti canones primæ eccleſiæ plane vigerent quibus prohibitum eſt, vt & iure diuino, ne epiſcopi rebus ſecularibus, ſiue ciuiles ſiue criminales ſint, ſe immiſceant. Neque enim Iuſtinianus hac Nouella diſtinctionem criminum eccleſiaſticorum & ciuilium ſuſtulit, imo potius conſeruauit. Nam eadem Nouella permittit epiſcopos ipſos ex authoritate tamen principis ad magiſtratus ſiue ciuiles ſiue militares produci & coram illis exhiberi. Quod non niſi, quantum ad crimina attinet, in ciuilibus criminibus fieri debet. Huius capitis verba apud Iulianum anteceſſorem ſunt hæc. *Nullus epiſcopus neque pro ciuili neque pro criminali cauſa*

apud quemuis iudicem ſiue ciuilem ſiue militarem producatur vel exhibeatur niſi imperialis iuſſio praceſſerit. Quam conſtitutionem Italia cognouit ex Iuliani interpretatione, dein ex codice Iuſtinianeo, in quem Irnerius eam tranſtulit. Neque Italię neceſſe fuit eam cognoſcerē ex falſo quod perpetrauit in ea Gratianus vel is quem Gratianus ſequutus eſt, can. 8. 11. q. 1. vbi hæc verba (*niſi imperialis iuſſio praceſſerit*) conſtitutioni adimuntur. At Gregorius 13. pontifex Nouellam reſtituit conſtitutione ſua recognitioni romanę præpoſita. quæ ſic ait, *iubemus vt qua emendata & repoſita ſunt omnia quam diligentiſſime retineantur, ita vt nihil addatur, mutetur aut imminuatur.* Reddita vero eſt Nouellę integritas ſua, cum Gregorius iuris peritiſſimus in ora libri lectorem remittit ad codicem Iuſtiniani, vbi integra legitur. Eodē modo reſtitutionis vſus eſt ad can. 5. 11. q. 1. in ſananda deprauatione reſcripti imperatorij ad præfectum auguſtalem, quod cum de foro clericorū factum ſit, integrum hic adiiciam. *Continua lege ſancimus nomen epiſcoporum vel eorum qui eccleſia neceſſitatibus ſeruiunt, ne ad iudicia ſiue ordinariorum, ſiue extraordinariorum iudicū pertrahatur: habēt illi ſuos iudices, nec quiſquam his publicis commune cum legibus, quantum ad cauſas tamen eccleſiaſticas attinet, quas decet epiſcopali authoritate decidi. Quibuſcumque igitur mota fuerit queſtio quę ad chriſtianā pertineat ſanctitatē, eos decebit ſub eo iudice litigare qui præſul eſt in ſuis partibus omnium ſacerdotum, Optate chariſſime & iucundiſſime. Quare laudabilis authoritas tua arbitrio temperato quidquid negotiorū aliunde incidet terminabit, habituro pontificium ſacra diſceptationis Timotheo epiſcopo, quem ſibi omnes etiā ſuo iudicio prætulere.* Quare reſtitutiones harum conſtitutionum à Gregorio 13. papa factæ teſtes ſunt æquitatis quam ſereniſſima reſpublica coluit in retinēdo iure antiquo, quod & ipſi papę integritati ſuæ dum reddunt, ſimul etiam probant & quodammodo eius vſum reſtituunt. Nec verò ius illud antiquum Italiæ proprium, ſed illi cum Gallia commune fuit. Vtebatur illa codice Alarici regis Gothorū authoritate collecti, ſubiecta ſingulis legibus interpretatione Aniani, vt ipſe Alaricus teſtatur in commonitorio quod codici præpoſuit cum hac inſcriptione. Incipit lex romana: quo commonitorio monet ſuum codicem ab epiſcopis ipſis & cęteris prouincialibus probatum & receptum. Subiecerat ſingulis legibus Anianus interpretationem, & vbi nihil habuit quod diceret, hæc verba legi ſubiunxit, Hæc lex interpretatione non indiget. His notis diſcerni poſſunt leges illius codicis à cęteris codicis Theodoſiani in nouis editionibus, quæ illas ſimul cum cæteris codicis Theodoſiani legibus complectūtur. Separatim editus fuit hic codex Alarici Baſileæ anno 1528. ſub nomine Codicis Theodoſiani. Quod pars Gallię vteretur hoc Codice, iamdudum dicta eſt patria iuris ſcripti. Sed tota eccleſia Galliarum hoc iure vtebatur teſte Ripuariorum Frācorum veteri lege quæ ait eccleſiam romanam lege viuere, teſte etiam Hincmaro epiſcopo Rhemenſi qui citans romanam quandam legem hęc verba ſubiungit, hæc lex interpretatione non indiget: quod argumentum eſt eum legem ex codice Alarici citare. Comprehēditur hoc codice Valentiniani Nouella de foro clericorum cui Anianus ſubiecit hęc verba: *Si quis laicus clericum ſiue in ciuili ſiue in criminali negotio per authoritatem iudicis ad publicum prouocauerit, pulſatus ſine dilatione reſpondeat. Epiſcopus etiam & presbyter ſiue pro peruaſione rei alicuius, ſiue pro quibuſcumque grauibus iniuriis ad iudicium fuerint prouocati, licet in criminalibus cauſis per alium nulli liceat reſpondere, epiſcopis tamen & presbyteris hac lege teſtatur vt in talibus cauſis miſſo procuratore reſpondeant, ſine dubio vt ad eos redeat ſententia iudicati. In reliquis vero criminalibus cauſis vbi de ſcelere perſona conuincenda eſt, ſuam in iudicio præſentiam exhibere procurent. Quod ſi tertio conuenti per executorem ad iudicium venire noluerint ſententiam excipient contumacis.* Cōmonitorio Alarici codici prefixo

ſubiung.

ſubiungitur, hunc codicem denuo publicatum fuiſſe, vt ex illo ius diceretur anno vigeſimo Caroli regis Francorum & Longobardorũ Patricij romanorum. Quare vt Italia & Gallia eodem imperio continebantur eodem quoque iure vtebantur, quantum pertinet ad forum clericorum accuſatorum. Hoc autem ius idem erat cum iure canonum primitiuæ eccleſiæ vniuerſalis & Iuſtinianeo cui in hac non eſt derogatum codice veteri romanæ eccleſiæ, quo iure eccleſię ſuburbi-[illegible] romano epiſcopo ſubiectæ vſę ſunt vſque ad codicem Gratiani, qui ăgi[illegible] clericorum vndecimę cauſę quæſtione prima. A quã quæſtione ſi de[illegible] quæ gentibus exteris tribuuntur & ad Italiam non pertinẽt, falſa in[illegible] prau[illegible]a emendes ſecundum iuſſum Gregorij 13. nihil ſupererit iur[illegible] tiarium. Maximè vero ſi canonem ſextum concilij Conſtantinopoli[illegible] ce primitiuę eccleſię continetur, addas huic quæſtioni, qui omiſſu[illegible] romana duabus de cauſis. Prior eſt quia cognitionem criminum eccleſi[illegible] tri[illegible]it ſynodis prouinciarum quam cognitionem põtifex romanus ſibi vindic[illegible]. Poſterior quia ſummam iudiciorum poteſtatem tribuit ſynodis diœceſeon ſecũd[illegible]m eccleſię conſuetudinem quam refert Iuſtinianus l. θεσπίζομεν μηδένα [illegible]piſcop. au[illegible]. à maio[illegible]bus, ſcilicet, traditum eſſe à patriarchis diœceſeõ [illegible]ar à quibus appellari ſe debere papa contendit quo iure hodie vtuntur. Q[illegible] ec[illegible] Gratia[illegible] [illegible]ecretales epiſtolæ non recipiũtur, quantũ attinet ad forum clericorum a principibus qui eas reiecerunt vel contrario vſu vel contrariis conſtitutionibus. Quare rectè Venetia retinuit ius vetus quo publicorũ iudiciorum, etiam in accuſationibus cõtra clericos inſtitutis, epiſcopi nõ ſunt iudices competentes.

Venio ad ſecundum caput controuerſiæ quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam rempublicam. Illud eſt de ſenatuſconſulto quo prohibitum eſt ne nouę eccleſię ædificẽtur ſine ſenatus aſſenſu. Quę quęſtio ab alia tanquam ſuperiore pendet, vtrum clerici ordinari poſſint ſine electione & conſenſu eccleſiæ totius, magiſtratuum & ſummi principis. Si enim hoc fieri prohibent canones, ſimul etiam ſequetur multo minus nouas ſocietates, corpora, collegia clericorum ordinari poſſe vel creari in ciuitate ſine eorum conſenſu, vel foris ordinata & cõpoſita in alienam ciuitatem & rempublicam mitti. De qua quæſtione mihi diſſerendum eſt eo quem propoſui ordine, ex iure diuino, canonico veteris eccleſiæ catholicæ & romano iuſtinianeo. Quod ad ius diuinum attinet, ſatis cõſtat ex actis apoſtolorum electionem clericorum ordinandorum eccleſię fuiſſe, cõſecrationẽ verò epiſcopi & totius preſbyterij. Hoc obſeruari poteſt in electione quã fecit eccleſia, apoſtoli, presbyterorum in vnaquaque ciuitate, & diaconorum, quos locos ſcripturę omnibus notos non recenſebo. Ab hoc tam ſancto iure non receſſit canonicum, quod etiam teſtimoniis pontificum romanorum probari poteſt. Imperium romanum diuiſum erat in ciuitates & reſpublicas quarũ territoria, vt geometrarum verbis vtar, totum ſolum imperij complebãt vt nihil præterea ſupereſſet. Vnaquæque ciuitas ſuam habebat eccleſiam, ſuum preſbyteriũ cui præerat epiſcopus. Quare regula eſt iuris apoſtolici, vnamquamque ciuitatem ſuum preſbyterium habere debere quę deinceps in canonibus eccleſiæ & conſtitutionibus imperatorum his verbis eſt concepta: vna quæque ciuitas epiſcopũ ſuum habeto. Conſtabat vero ciuitas ex pluribus ordinibus, primum ordine decurionum ſiue curialium cui præerant magiſtratus municipales, iudices ſcilicet ciuitatis, ordine honoratorũ, id eſt, eorũ qui honores in ciuitate geſſerant, dein tribus ordinibus in quos etiã hodie multarũ gẽtiũ populi diuidũtur, ij ſunt clerus, poſſeſſores & plebs.

Vv ij

Nobiles enim eſſe quos poſſeſſores iura vetera vocant, indicant plures epiſtolæ Gregorij primi ad poſſeſſores Siciliæ ſcriptę. Hi ordines varie collocati modo rẽpublicã ſub magiſtratibus municipalibus, modo eccleſiam ſub epiſcopo efficiunt. Nulla ſanctior actio in politia eccleſiæ celebratur præter conuentus eccleſiæ, ordinandorum clericorum cauſa ab epiſcopo conuocatę. Stato tempore & ſolemni ſt publicas ad Deum preces & ieiunia ordines eccleſię conueniebant: ij quorũ min' para facta, quique iam a viris peritis examinati erãt, proponebantur. m habeba ad eccleſiam epiſcopus, qua ordines hortabatur ad electio- ndorum ſincere tanquam Deo coram, teſte & iudice metuendo faciẽ- ei formulam exhibuit Clemens octauus papa in pontificali Romę e- as de ſingulis qui proponebantur cooptandi, ordines eccleſiæ dice- fuit ſententia ordinis magiſtratuum & decurionum, qui ſimplici- o dicitur. Ex omnium ordinum conſenſu ſeu conniuentia decretũ eccleſiæ de admittendis ad ordinationem pronunciabatur, electionem cõſecratio ſequebatur, poſtremo gratijs Deo actis comitia dimittebantur. Hęc forma ordinationis ex varijs iuris locis colligitur, vnicõ contentus ero qui eſt in codice Gratiani can. 6. diſtin. 24. eius verba ſunt: *Epiſcopus ſine concilio clericorum clericos non ordinet, ita vt ciuium aſſenſum & conniuentiam quærat.* Conniuentia verò eſt cõſenſus eius qui non contradicit. Verbum hoc, ciues, & alibi, populus, non eſt ὄχλος turba, can 13. concilij Laodicenſis quo abutuntur qui laicos ab electionibus clericorum excludunt. Populus in ſacris canonibus & in iuris locis eſt ciuitas ſeu reſpublica quæ ſine magiſtratibus nec eſſe nec intelligi poteſt, cum primum locum in ciuitate teneant Populus, ait Cicero in libris de Repu. referente Auguſtino lib. 19. de ciuitate Dei cap. 21. *eſt cœtus multitudinis iuris conſenſu & vtilitatis communione ſocietas.* Magiſtratus, qui primi ſunt in ciuitate & populo primam ſententiam ferunt, quia mores ordinandorũ magis ſcire & cognoſcere poſſunt. Hi magiſtratus principis perſonam ſuſtinent qui per eos eligit ordinandos. Nouiſſimũ ius hanc formam electionis etiam agnoſcit, vt ex oratione epiſcopi ad ordines manifeſtum fit quę eſt in pontificali Clementis octaui. Hæc eſt igitur eccleſię vniuerſalis regula a Leone primo papa pronunciata in epiſtola ad Anaſtaſium epiſcopũ Theſſalonicenſem quę eſt in codice romano vetere. Sic autem cõcepta eſt. Nullus inuitis & non petentibus detur epiſcopus, ille omnibus prę ponatur quẽ cleri plebiſque conſenſus concorditer elegerint. In codice quoque Gratiani papa Nicolaus primus ad epiſcopũ Rauẽnatem can. 13. diſtin. 63 ſic ait. *epiſcopos non conſecres niſi poſt electionem cleri & populi:* & can 26. diſtin. eadem, Celeſtinus papa ad epiſcopos Galliæ ſic ſcribit, *Cleri, plebis, & ordinis cõſenſus & deſiderium requiratur in ordinatione ſacerdotũ.* Iterum Leo 1. papa in codice Gratiani cã. 27. diſtin. 63. *Vota ciuium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, in ordinationibus ſacerdotum expectantur. Per pacem & quietem ſacerdotes qui præfuturi ſunt, poſtulentur, teneatur ſubſcriptio clericorum, honoratorum teſtimonium, ordinis conſenſus & plebis.* Hoc verbum (ordo) eſt decurionum qui eſt ſenatus ciuitatis cuius principes ſunt magiſtratus ſeu duũ viri. Atqui hęc regula non eſt ſpecialis de electionibus epiſcoporum, ſed generaliter ad omnes ordinationes clericorum pertinent, quę his verbis Leonis papæ ſic concipitur, Nullus inuitis & non petentibus detur clericus. Nec vero tãtum in electionibus clericorum ſingulorum princeps per magiſtratus conſenſum adhibebat, verum etiã generalibus conſtitutionibus, quos reiici vellet, ſtatuebat. Superius dixi vnamquãque ciuitatẽ ſuum habuiſſe ſenatũ qui ſimpliciter ordo dicebatur, cæteri nomine plebis ſeu populi cõprehenſi aut ciues erant origine nõ tantũ domicilio, &

hi

hi propriè ciues ſeu municipales dicebātur, aut domicilio ſeu incolatu ſolo, qui incolæ dicuntur teſte titulo ad municipales & de incolis. Ex his Cōſtātinus ſanctiſſimus imperator quos repelli vellet ab ordinationib' cōſtituit duabus legibus quæ in codice Theodoſiano habētur, vna ad Baſſū, altera ad Ablauiū præfectos prætorio. Primū curiales, id eſt, ſenatores ciuitatis repellit, dein eos qui origine ciues erāt ſiue diuites ſiue pauperes, tum etiam incolas diuites, ſolos incolas pauperes ad ordinationes admittit. quia aliorum perſonæ & fortunæ muneribus perſonalibus & patrimonialibus ciuitatum neceſſariæ erant. Hæc ſunt iura ſupremorum principum in electionibus & ordinationibus clericorum. Sub imperatoribus occidentis hoc ius conſeruatum eſt. Anſegiſus enim archiepiſcopus ſenonenſis qui ſecundus Papa Galliæ & Germaniæ dictus eſt ob legationē romanę ſedis, qua in his regionibus fungebatur, conſtitutiones Caroli magni collegit, quarum vna prohibetur ne quis clericus vel monachus fiat ſine eius conſenſu, non ſereniſſimi ducis veneti & ſenatus decreto. Eius conſtitutionis verba ſunt *De liberis hominibus qui ad ſeruitium Dei ſe tradere volunt vt prius hoc non faciant quam à nobis licentiam poſtulent, hoc ideo quia audiuimus aliquos ex illis non tam ex cauſa deuotionis hoc feciſſe quam pro exercitu ſeu pro alia regali functione fugienda. Quoſdam vero cupiditatis cauſa ab his qui res illorum concupiſcunt circumuentos audiuimus, & hoc ideo fieri prohibemus.* Quod ait ſeruitium Dei, idem cum antiquis imperatoribus dicit, qui ſub his verbis, λειτουργία θεοῦ, intelligunt clericatum & monachiſmum l. [illegible] ἐξομεν. 53. §. πρὸς τούτοις. C. de Epiſ. & cler. Atqui conſtitutiones Caroli magni in [illegible] alia ſeruabantur teſte Leone quarto papa ad Lotharium Auguſtum ſcribente can. de capitulis diſt. 10. Omittere verò non poſſum conſtitutiones imperatorum quibus iubent vt clerici ordinandi ſumantur ex eadem ciuitate, imo ex codē vico in cuius eccleſia ſunt collocādi, l. in eccleſiis. 11. C. de epiſc. & cler. nec etiā tot Nouellas Iuſtiniani prætermittere poſſū quibus ſtatuit vt determinatus ſit numerus clericorū, quarū legū pluri mæ factæ ſunt aduerſus typhum epiſcoporum qui hoc immēſo clericorum numero dignitatem & potentiam ſe augere putabant, vt ait Zoſimus papa in epiſtola ad epiſcopum Salonitanum quæ eſt in codice vetere romano, cum ait *epiſcopos ex huiuſmodi ordinationum numero pompam multitudinis quærere, & putare ex hac turba aliquid ſibi dignitatis acquiri.* Si verò hæc omnia iura ſunt principum ſupremorum maximè vero italicorum, vt nec ordinationes hominum ſingulorum ſine eorum aſſenſu fieri poſſint: quanto magis ne nouum plurium perſonarum collegium, vniuerſitas, eccleſia ſine eorum voluntate conſtituatur. Si clerici ex eadem ciuitate eodem q. vico ſumendi ſunt in quo ſeruire Deo debent, atque hoc ius ab illis conſtitutum ſeruandum eſt, quanto magis prohibendi ius habent ne collegium foris inſtitutū in eorum prouincias immittatur ex clericis forte compoſitum, qui habeant in ſinu aphoriſmos confeſſorum, inter quos relatū eſt clericos crimē maieſtatis admittere non poſſe, quia non ſint ſubditi principi tēporali. Aduerſus quod genus belli neq. principū fortitudo, neque cuſtodū corporis, neq. arces, neq. exercitus eis ſatis cōmodè tueri poſſunt. Si verò clericis imperata eſt ſtabilitas, ne poſſint ab vna ciuitate in aliam transferri, vt relatū eſt à Gratiano diſt. 71. & in canonibus codicis primitiuæ eccleſiæ: quanto magis principibus liberum eſſe debet à finibus ſuis arcere hominū extraneorū collegia vaga & inſtabilia, & ad libitū alterius quocūque terrarum peregrinantia. Sane agnoſcendum eſt romanum pontificem eccleſiæ caput eſſe & principem epiſcopalis coronæ. At ſanctis canonibus ſancitum eſt vt vnaquæque eccleſia ſibi ſuos clericos eligat. vt neque ciuitas in ciuitatem, neque diœceſis in diœceſim imperium & poteſtatem ſibi tribuat. Sunt enim quatuor

genera epiſcoporum quot & conciliorum canonibus ſacris, epiſcopi ſcilicet ciuitatum, metropolitani prouinciarum, patriarchę ſeu primates diœceſeon & patriarchæ œcumenici. Sic enim pręcipit canon ſecundus concilii Conſtantinopolitani, qui & codice eccleſiæ antiquæ catholicæ & codice vetere romano continetur, de diœceſeon finibus regundis factus (eſt autem diœceſis multitudo prouinciarum.) *Qui ſunt*, inquit, *ſuper diœceſim epiſcopi, nequaquam ad eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant, ne eas hac præſumptione confundant. Non vocati autem epiſcopi vltra ſuam diœceſim, accedant propter ordinationes faciendas vel propter alias diſpenſationes eccleſiaſticas.* Itaque hæc iura quæ ſunt ordinariæ poteſtatis ciuitatum, prouinciarum, diœceſeon, confundi non debent, neque ſuperior in inferiorem [illegible]quam ſibi arrogare præter definitiones canonum eccleſiaſticorum. Poteſta[illegible]narlæ pontificis romani ſunt, quæ ei canon. 6. concilii Niceni tribuun[illegible] [illegible]burbicarias eccleſias, ait Ruffinus Venetus & presbyter Aquileienſis [illegible] Niceni mentem referens. At Ruffino bellum indicunt ſcriptores ro[illegible]ani [illegible]aius temporis, neſcientes quæ ſint illæ eccleſiæ, quas primæ & ordinarię poteſtati papæ ſubiectas intelligit concilium Nicenum. Ruffinus vero Eccleſias intellexit ſuburbicariarum prouinciarum vel regionum quæ ſunt quatuor, prima romana intra præfecturæ vrbanę terminos, ſiue, quod idem eſt, intra centeſimum ab vrbe miliarium lapidem, & tres aliæ quibus ipſa cingitur, Campania tota, Picenum ſuburbicarium & [illegible]uſcia ſuburbicaria, quarum ſæpius meminit Notitia imperij romani. Sed h[illegible] rei explicandæ opus eſſet longiore oratione & deſcriptione quadam geographię politicę & eccleſiaſticę imperij romani. Magnitudo enim tanta eſt huius argumenti vt ſi dignitati eius oratio ſcruiret, maiorem in modum excreſceret hæc epiſtola. Ab illo antiquiſſimo tempore Italia diuiſa eſt, quod ad ciuilem adminiſtrationem attinet in duas diœceſes, alteram vrbis Romę, ad quam regiones extra Apenninum poſitæ pertinent, alteram citra Apenninum, eius iugis & Alpibus clauſam, in qua ſita eſt Venetia regio. Iuribus etiam diœceſeon ſucceſſere regna, quæ diſſoluto imperio romano nata ſunt. Quare nulla iuris canonum ratio patitur, vt in Venetia regione extra ſuburbicarias prouincias ſita ſummus pontifex collegia noua clericorum inſtituat, vel foris inſtituta in Venetiam & reipublicę ſereniſſimę ſubiectas prouincias immittat ſine ipſius authoritate & conſenſu.

Supereſt vt de tertio capite controuerſiæ propoſitę diſſeram, in quo agitur de ſenatusconſulto quo laicis vetitum eſt ne res ſoli in eccleſias transferant ſine ſenatus voluntate. De quo mihi reſpondendum eſt eo quo propoſui ordine ex iure diuino, ex iure canonico eccleſiæ veteris catholicę, & romano Iuſtinianeo. Hæc vero quęſtio ab aliis duabus quæſtionibus quæ illi ſunt pręiudiciales, pendet: prior eſt quis de rebus eccleſię ſtatuendi ius habeat, poſterior in quos vſus res eccleſiæ ſint impendendę. Quod attinet ad priorem, ſic dicitur in Actis apoſto. *Omnes qui credebant erant pariter & habebant omnia communia, & poſſeſſiones vendebant, & diſpertiebant ea omnibus prout cuique opus erat.* Omnes, ait, credentes diſpertiebant: ergo tota eccleſia. Codex canonicus veteris eccleſiæ catholicæ earum rerum poteſtatem, quæ priùs totius eccleſię fuerat, committit ſenatui clericorum, cui pręeſt epiſcopus canone vltimo concilij Antiocheni, qui canon non ſolum codice eccleſię catholicę, ſed & codice vetere romano & nouo quem Gratianus collegit, continetur. Eius canonis verba ſunt hæc, *Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpenſandum erga omnes qui indigent cum ſumma reuerentia & timore Dei. Participet autem & ipſe quibus indiget, ſi tamen indiget, tam ſuis quam fratrum qui ab eo*

ſuſci-

ſuſcipiantur neceſſariis vſibus,profuturis : ita vt in nullo qualibet occaſione fraudentur,iuxta ſanctum apoſtolum ſic dicentem,habentes victum & tegumentum his contenti ſimus. Quod ſi contentus iſtis minimè fuerit,conuertat autem res eccleſiæ in ſuos vſus domeſticos & eius commoda vel agrorum fructus non cum conſcientia presbyterorum & diaconorum pertractet,ſed horum poteſtatem domeſticis ſuis aut propinquis aut fratribus filiiſque committat,vt per huiuſmodi perſonas occultè cæteris lædantur eccleſiæ,ſynodo prouinciæ pœnas iſte perſoluat.Si autem & aliter accuſetur epiſcopus aut presbyteri qui cũ ipſo ſunt, quod ea quæ pertinẽt ad eccleſiã vel ex agris vel ex alia qualibet eccleſiaſtica facultate ſibimet vſurpẽt, ita vt ex hoc affligãtur quidem pauperes,criminationi vero & blaſphemiis,tam ſermo prædicationis quam hi qui diſpenſant taliter , exponantur , & hos oportet corrigi, ſancta ſynodo id quod decet approbante.

Cum ait canon latine redditus in codice vetere romano , epiſcopum de rebus eccleſiæ decernere debere cum conſcientia presbyterorum & diaconorum, intelligenda eſt appellatione conſcientiæ non ſcientia ſed ſententia cleri. Græcus enim canon habet διὰ γνώμης. Itaque omnis clerus ciuitatis de ea re decernere debet, non ſolus epiſcopus. Nihil hic dicitur de ordinibus laicorum : principi enim, qui eorum vice fungitur,vetus eccleſia,vt iam dictum eſt,canones ſuos commendabat vt eos probaret & eorum cuſtodiã haberet.Quare etiã Iuſtinianus Nouellis alienationem prohibet bonorum immobilium eccleſiæ,ne pretia eorum,vt ait,ab ſumerent clerici in proprios vſus, & pro eccleſiæ totius vtilitate contra epiſcopos & clericos, non pro clero contra eccleſiam hæ conſtitutiones factæ ſunt. Vt vero in ciuitate bene morata & conſtituta alii de rebus ciuitatis decernunt ſecundum ipſius leges , alii ex decreto illorum pecunias publicas colligunt & expendunt , accepti & expenſi rationem redditurі : ſic in eccleſia olim bene conſtituta factum eſt.Decernebat autem vel tota eccleſia ex iure diuino,vel totus clerus ex iure canonum de rebus eccleſiæ,eius vero œconomus decreta executioni mandabat,rationem adminiſtrationis redditurus. Illius œconomi fit mentio can.8. concilii Gangrenſis.Cùm vero ſenſim epiſcopi per ſe res eccleſiæ adminiſtrare cuperent , vt liberum arbitrium in quos vellent vſus , eas abſumendi vſurparent, hoc illis can.28 concilii Calchedonenſis prohibitum eſt.Hi duo canones reperiũtur quoq; in codice vetere romano. Iuſtinianus etiã Nouella 123. œconomorũ vſũ in eccleſia conſeruat,& ab iis epiſcopi quæ ſibi neceſſaria ſunt vt recipiant conſtituit,dum prohibet œconomos impenſas epiſcopis ſoluere qui in comitatu præter eius conſtitutionem morantur.Dictum eſt ex iure diuino,canonico,& iuſtinianeo vel totam eccleſiam vel clerum totum de rebus eius decernere debere,& ex decreto, œconomos res eas adminiſtrare , rationem adminiſtrationis redditurоs. Secunda quæſtio eſt in quos vſus expendi debeant. Conſentiunt omnia iura diuinum , canonicum , & iuſtinianeum bona eccleſiæ in alimenta pauperum abſumi debere,ſiue clerici ſint,ſiue monachi,ſiue laici.Sed & in miniſtrorum & paſtorum eccleſiæ vſus neceſſarios eatenus vt ſe ſingulatim & ſine luxu tueri poſſint. Victum enim & veſtitum ſolum eis decernit Paulus , qua appellatione veniunt res omnes ad vitam cum modeſtia & frugalitate neceſſariæ. Codex canonum primitiuæ eccleſiæ decretum Pauli repetit canone quem iam retulimus , neque præterea quicquam eis decernit. Si quid amplius ſibi vendicent epiſcopi & clerus,id in fraudem pauperum fieri ait concilium,& occaſionem de eccleſia tota & clero male ſentiendi præbere. Iuſtinianus cum iure diuino & canonico conſentit cum impenſas vetat ſolui epiſcopo in comitatu ſine cauſa moranti. Nec tantum fructus rerum , ſed & earum pretia in vſus pauperum abſumi iubent apoſtoli & patres.

Qui enim eorum ætate liberales in eccleſiam eſſe volebant, potuiſſent res ſuas eccleſiæ dicare & fructuum pretia ſingulis annis apoſtolorum pedibus offerre in vſum pauperum. At id in more non fuit eccleſiæ, ſed res ipſas vendebant & pretia offerebant. Sed & a Conſtantino ad Theodoricum regem Italiæ & Iuſtinianum libera fuit eccleſiæ poteſtas res ſuas immobiles vendendi, can. 15. concilij Ancyrani, qui canon codice primitiuæ eccleſiæ catholicæ, & iterum codice vetere romano continetur: quo eodem vetere iure res omnes ſuas in pauperes erogabat, victu & veſtitu miniſtrorum ſuorum exceptis Cui iuri proximum eſt Iuſtinianeũ qui pro eccleſia contra clerum, non pro clero contra eccleſiam conſtitutionem fecit, qua vetat ne res ſoli ad eccleſias pertinentes vendere liceat, ne clerus pretia rerum venditarum in fraudem eccleſiæ ſibi vſurpet. Quare hæ duæ regulæ ex aduerſo opponuntur. Prior & antiquior quã eccleſiæ res ſoli venire debent neque retineri. Altera qua eccleſia res ſoli ſibi habere nec vendere poteſt. Vtra fuerit eccleſiæ vtilior, vſus & euentus docuit. Cum enim in vſus pios res omnes eccleſiæ abſumebantur, excitabatur in animis chriſtianorum erga eccleſiam liberalitas, & quo plura eccleſia erogabat, plura tanquam ex perenni ſcaturigine in eccleſiam pietas effundebat, vt erogationem liberalitas, liberalitatem erogatio ſubſequeretur, & perpetua ſucceſſione diuitum bona in pauperes tranſirent. Atque ea ratione pauperibus ex paupertate emergendi poteſtas dabatur vt bonis artibus diuitias ſibi compararent qua[illegible]nceps in pauperes totæ conſumerentur. Quod ius ſi ſeruaretur, vſus edoceret quanta fœlicitas hominibus oboriretur ex diſciplina legum religionis Chriſtianæ. Contraria conſtitutio quæ eccleſias res ſoli ſibi retinere permittit & vendere vetat, mala prioris legis bonis aduerſaria peperit. Nam rebus eccleſiæ non abſumptis in pios vſus, donandi quoque pia voluntas refrigeſcit, res ſoli à laicis in eccleſias variis artibus tranſeunt, familiarum numerus quo reſpublica ſuſtentatur, & laicorum omnis ordo minuitur, quæ reſtant laicorum familiæ diuitiis amiſſis non tantum in ruſticos, ſed in periœcos Cretenſium vel Ilotas Lacedæmoniorum degenerant, qui ſeruitiorum genera fuerunt dominorum agros colentia. Denique ſenſim chriſtiani laici in Iudæorum conditionem & ſeruitutem tranſirent, quibus res ſoli poſſidere non licet. Vt his malis obuiam iretur quæ oriuntur ex conſtitutione Iuſtiniani quam bona mente fecit, eadem authoritate omnes Principes orbis Chriſtiani modum ſtatuerunt comparationibus rerum ſoli quas eccleſiæ facerent, & partem aliquam iuris diuini & apoſtolici reſtituerunt, vt qui vellent in eccleſiam liberales eſſe, res ſuas venderent, pretia ad pedes apoſtolorum afferrent in pauperes eorum arbitrio ſecundum canones eroganda. Quem morem principum imitatus ſenatus Venetus eandem legem neceſſitate cogente fecit. Aut enim noua diſtributio bonorum eccleſiæ ſecundum ius diuinum & canonicum veteris eccleſiæ catholicæ facienda fuit, qua infinito numero pauperum omnis generis clericorũ, monachorũ, laicorũ ſuccurreretur, aut modus paupertati & diminutioni familiarum quæ ex laicorum matrimoniis propagantur, adhibendus fuit. Prior ratio ſanctior & vtilior reipublicæ & eccleſiæ fuiſſet, at poſterior ita neceſſaria vt ſine ſumma pernicie ab hac abſtinere, ſapientia ſenatus non potuerit. Quare ſi ob hæc tria capita controuerſiæ, quam propoſuiſti, ſenatus ſequutus ius diuinum, canonicum & romanum, in quibus poſita eſt libertas principum & populorum Italiæ, excommunicatus fuit, ſcito in ſenatus perſona & cum eo apoſtolos & patres ſanctorum canonum authores excõmunicatos fuiſſe, quod neque mirum neque nouum videri debet. Apoſtolus enim Ioannes ſuperſtes à Diotrephe quem φιλοπρωτεύοντα fuiſſe dicit, excommunicatũ ſe ſcribit epiſt. 3. cũ

Dio-